

Emel Gülcan: 18 Maddede Varlık Vergisi: Varlıkları Varlığımıza Armağan Oldu

Posted on 11/11/2015

Varlık Vergisi'nin adı bile yeterince soğuktu. Görünüşte II. Dünya Savaşı'nın çetin koşullarında sosyal adaleti sağlamak için çıkarılmıştı. Hesaba göre, karaborsacılık ve vurgunculukla zenginleşenler, bedelini ödeyecekti. Ancak gerçek böyle değildi. Özellikle gayrimüslim azınlıkların payına düşen vergi miktarları, ödeyebileceklerinin çok üzerindeydi ve bunun tesadüf olduğunu iddia etmek de güçtü. Peki, Varlık Vergisi aslında neydi, neden çıkarıldı, nelere sebep oldu?

Verginin mimarı: Şükrü "Haraçoğlu"

1942'de Başbakan Refik Saydam aniden vefat edince yerine gelen Şükrü Saracoğlu ilk iş olarak ekonomiye odaklandı. Çünkü Türkiye II. Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen, savaş, halkın belini bükmişti. Ekmek bile karne ile dağıtılıyordu. Bir yandan da karaborsacılar türemişti. Bu yüzden çare devlet gelirlerine ek kaynak sağlayacak bir defalık bir vergide, Varlık Vergisi'nde bulundu. Bu verginin mağdurları Saracoğlu'na yıllar sonra "Haraçoğlu" lakabını takacaktı.

Azınlık tüccar sınıfını ortadan kaldırma planı

Oysa yeni Başbakan, 5 Ağustos 1942'de hükümet programını okurken, niyetin sadece devletin kasasına para girmesi olmadığını şu sözlerle anlatıyordu: "Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız... Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Bu kanun sayesinde piyasaya egemen olan azınlık tüccar sınıfı ortadan kaldırılarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz."

Para çuvallarını sırtlamış Yahudi tüccarlar

Kısa süre sonra bazı gazetelerde karaborsacılıkla ilgili yazılar yer almaya başladı. Ama haberlerin hemen hepsinde özellikle gayrimüslim tüccarlar başroldeydi. Mizah dergilerinde de para çuvallarını sırtlamış Yahudi tüccar karikatürleri sık sık boy gösteriyordu. Halk, yavaş yavaş yeni yasanın muhataplarına ve olası yaptırımlarına alıştıırılıyordu.

M, G, D ve E'ler ayrılısın!

Maliye Bakanlığı'nın, 12 Eylül 1942'de İstanbul Defterdarlığı'na atanan Faik kte'den gizli bir ricası vardı. Savaş dönemindeki haksız kazançları vergilendirmek için cetveller hazırlanacaktı. Ama kimin, ne olduğu özellikle belirtilmeliydi. Emir büyük yerdendi. Böylece Müslümanlar M, gayrimüslimler G, dönenler (sabetayistler) D, Ecnebiler E harfleriyle kodlandı.

“Kabul edenler... Kabul edilmiştir!”

Varlık Vergisi Kanunu, Saraçođlu hkmetince 9 Kasım 1942'de TBMM'ye gönderildi. İki gün sonra 350 milletvekilinin oy birliği ile kabul edildi. Reřat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpinar, Hasan li Yücel ve Celal Bayar gibi tanıdaık isimlerin de aralarında olduğu 76 milletvekili oylamaya katılmadı.

“Oğlum siz toptan deli mi oldunuz?”

12 Kasım 1942'de 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu, Resmi Gazete'de yayımlandı. 17 maddelik kanuna göre büyük çiftçiler, yüksek gayrimenkul sahipleri ve şirket ortakları bu kapsamda vergilendirilecekti. İstanbul Defterdarı Faik kte'nin hocası Prof. Fazıl Pelin, gazetelerde okuduğu kanun metnine inanamamıştı. Özellikle vergi oranlarının belirtilmemesi ve kanunda itiraza, temyize ait bir hüküm olmaması Pelin'i isyan ettirdi.

Hatta öğrencisi Ökte'ye "Oğlum siz toptan deli mi oldunuz?" diye itiraz etti.

Hacı Ağa'lar türüyor

Kanun görünüşte herhangi bir dini veya etnik grubu hedef almıyordu. Ama pratikte durum farklıydı. Bu kanunla Türkiye'de yaşayan Rum, Ermeni ve Musevi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sermayeleri, mülkleri ve servetleri ellerinden alındı; sermaye ve servetin Türklere geçmesi sağlandı. Bu sayede yeni zenginler türeyecekti. Hatta yeni türeyen bu muhafazakâr sermayedarlara "Hacı Ağa" lakabı takılacaktı.

Komisyonların kaleminin ucundaki kader

Uygulamanın önemli handikaplarından biri, devlette vergiyi belirleyecek verilerin olmamasıydı. Bu yüzden kimin, ne kadar vergi vereceğine karar verecek Servet Tespit Komisyonları kuruldu. Artık birilerinin kaderi, bu komisyonların kaleminin ucundaydı. Bu durum, hukuksuz olduğu gerekçesiyle yasanın en eleştirilen taraflarındandı.

Malların değeri düştü, aileler iflas etti

İstanbul'daki üç komisyon, vergi listelerini 18 Aralık 1942'de açıkladı. Vergilerin yüzde 87'si gayrimüslim, yüzde 7'si Müslüman, yüzde 6'sı ecnebi mükelleflere yüklendi. İlk ödemenin 4 Ocak 1943 tarihine kadar yapılması gerekiyordu. Ödeyemeyenlere bir hafta veya 15 gün daha süre verildi. Elbette artan faizler söz konusuydu. Azınlıklar ellerindeki, avuçlarındakini satmaya başladı. Bu sefer de malların ve gayrimenkullerin değeri düştü; aileler iflas etti.

Satıyoruuuum... Saat-tım!

20 Ocak'ta süre dolduğunda ödeme yapamayanların malları haciz edildi ve icra yoluyla

satılmaya başlandı. Tan gazetesinde 2 Şubat 1943'teki şu haber olayın vahametini anlatıyordu: "...Bugün de birçok han, apartman ve depolarda haczedilmiş eşya satışı yapılacaktır. Avukat Şekip Adut'un Taksim Palas'taki ev eşyası, Simon Kayseriliyan'ın Acara Sokak Ada Hanı'ndaki dairesinde muhtelif ev eşyaları satılacaktır."

Kepenک yağlayan yağcı, şekeri olan bakkal pastane oldu

Gayrimüslimlerin vergisi genellikle ödeyebileceklerinin çok üzerindeydi. Bu noktada pek çok haksızlık da yaşandı. Örneğin; Prof. Dr. Baskın Oran'ın İkinci 'Varlık Vergisi Faciası' yazısında anlattığı şu anekdot epey çarpıcıydı: "Kepenک yağlayan bir Yahudi'yi yağcı yazdılar. Bir Yahudi bakkal vardı, iki kavanoz akide şekeri de vardı, onu pastane yazdılar. İkisi de perişan oldu." diye anlattığı haksızlıklardı.

Mülkler satıldı, sürgünler yollara düştü

Aralık 1942 ve Ocak 1943'te İstanbul'da -özellikle Beyoğlu'nda- gayrimüslimlere ait binlerce mülk, el değiştirdi. Binaların yüzde 67'si Müslüman Türkler, yüzde 30'u resmi kurum ve kuruluşlar tarafından alındı. Bir sonraki aşama ise, sürgündü. Borcunu ödeyemeyenler, 27 Ocak 1943'ten itibaren belediye hizmetlerinde çalışmak için Erzurum'daki çalışma kamplarına gönderildi.

Kar kürediler, taş kırdılar, inşaatta çalıştılar

Varlık Vergisi mükellefi olan gayrimüslimler gruplar hâlinde, polis marifetiyle Haydarpaşa Garı'ndan kalkan trenle Erzurum Aşkale'ye gönderildi ve kış boyunca orada kar kürediler. 6 Ağustos 1943'te ise Aşkale'dekilerin bir kısmı Eskişehir'e gönderildi. Aralık ayına kadar burada taş kırıp yol inşaatında çalıştılar.

Bütçenin yüzde 80'ine karşılık 21 can

27 Ocak-3 Temmuz 1943'te Aşkale'ye 1400 gayrimüslim yollandı. Sürgündekilerden 1229'u İstanbul'dan, kalanlar ise İzmir ve Bursa'dandı. 21 kişi zor şartlara dayanamadı ve vefat etti. Varlık Vergisi, Türkiye çapında 114 bin 368 kişiye uygulandı. Toplam 314 milyon 900 bin TL vergi toplandı. Bu paranın yüzde 70'i İstanbul'dandı. 1942 devlet bütçesinin 394 milyon TL olduğunu göz önüne alırsak, toplanan para devlet bütçesinin yüzde 80'ini buluyordu.

Sulzberger sayesinde evlerine döndüler

Cyrus Leo Sulzberger, The New York Times gazetesinde Varlık Vergisi'ni eleştiren bir yazı dizisi hazırladı. 9-13 Eylül 1943 tarihleri arasında yayımlanan bu yazılardan sonra 17 Eylül'de toplanan TBMM, 4501 sayılı kanunu çıkardı. Kanun, henüz tahsil edilmemiş borçların silinmesine karar verdi. Böylece sürgündekiler evlerine döndü. 15 Mart 1944'te ise 4530 sayılı Varlık Vergisi Bakayasının Terkine Dair Kanun ile Varlık Vergisi kaldırıldı.

Demografik yapı değişti

Bu vergi, Türkiye'nin uluslararası itibarını zedeledi. Azınlıklar ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. 1935'teki nüfus sayımında gayrimüslim azınlıkların Türkiye nüfusuna oranı yüzde 1,98 iken, Varlık Vergisi sonrası yaşanan göçten sonra 1945'te yapılan sayımda bu oran yüzde 1,56'ya düştü.

Varlık Vergisi üzerine yazılanlar, çizilenler

Konuyla ilgili tartışmalar bugüne kadar sürdü. Bazı kaynaklarda vergi mazur gösterilmeye çalışıldı. Aşkale'dekilerin durumlarının anlatıldığı kadar kötü olmadığı, hatta ağır işleri günlük ödemelerle oradaki köylülere yaptırdıkları yazıldı. Faik Ökte'nin "Varlık Vergisi Faciası", Rıdvan Akar'ın "Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları", Ali Sait Çetinoğlu'nun "Varlık Vergisi 1942 -1944 Ekonomik ve Kültürel Jenosid", Ayhan Aktar'ın "Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları", Zaven Biberyan'ın "Babam Aşkale'ye Gitmedi"

ve Rıfat N. Bali'nin "Varlık Vergisi: Hatıralar-Tanıklıklar" isimli eserleri, o yıllarda yaşananlar hakkında önemli ipuçları veriyordu.

Film bonusu: Salkım Hanım'ın Taneleri

Tomris Giritliođlu'nun Yılmaz Karakoyunlu'nun aynı adlı kitabından uyarladığı 1999 yapımı film, Varlık Vergisi döneminde yaşananlara odaklanıyordu. O dönem sermayenin el değiştirmesi ve yüksek meblağları ödeyemeyen azınlıkların yaşadıkları, tüm gerçekçiliğiyle perdedeydi.

Kaynak: listelist.com